

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અનામત રાખેલ તારીખ: ૨૫/૦૩/૨૦૨૬

જાહેર કરેલ તારીખ: ૨૪/૦૪/૨૦૨૬

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ

આર/ક્રિમિનલ અપીલ (નિર્દોષતા વિરુદ્ધ) નં. ૨૫૨૦/૨૦૦૮

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સંજીવ જે. ઠાકર

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર?	હા	ના

=====

અમીન ભાનજીભાઈ સમિદાસ

વિરુદ્ધ

પટેલ દશરથભાઈ મફતલાલ અને અન્ય

=====

ઉપસ્થિતિ:

શ્રી રાજેશ કે. સાવજાણી (૨૨૨૫) અપીલકર્તા નં. ૧ તરફે

સામાવાળા/પ્રતિવાદી નં. ૨, ૪, ૯ ના કિસ્સામાં અપીલ અબેટ (abated)

થયેલ

શ્રી મૃણાલ આર. ઢોલરિયા (૧૧૯૧૫) સામાવાળા/પ્રતિવાદી નં. ૧૦, ૭, ૮,

૯ તરફે

શ્રી તેજસ પી. સત્તા (૩૧૪૯) સામાવાળા/પ્રતિવાદી નં. ૧, ૩, ૫, ૬ તરફે

શ્રી ભૌમિક ઢોલરિયા (૭૦૦૯) સામાવાળા/પ્રતિવાદી નં. ૧૦, ૭, ૮ તરફે

શ્રી તીર્થરાજ પંડ્યા, એ.પી.પી. સામાવાળા/પ્રતિવાદી નં. ૧૧ તરફે

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સંજીવ જે. ઠાકર

સીએવી જજમેન્ટ

વિષયસૂચિ

પ્રસ્તાવના |

ટૂંકી હકીકતો |

અપીલકર્તાની રજૂઆતો |

સામાવાળાની રજૂઆતો |

ક્ષેત્રાધિકારનો મુદ્દો |

શું પાટણ કોર્ટને પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકાર હતો |
સીઆરપીસી ની કલમ ૧૯૮(સી) હેઠળ મંજૂરી |
સીઆરપીસી ની કલમ ૨૦૧ અને ૪૬૧ |
સીઆરપીસી ની કલમ ૪૬૨: ખોટી જગ્યાએ કાર્યવાહી |
અપીલના ગુણદોષ |
નિષ્કર્ષ |

પ્રસ્તાવના

૧. આ અપીલ એક સાંકડો છતાં મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન રજૂ કરે છે કે શું એક ક્રિમિનલ કોર્ટ, પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારનો અભાવ માલૂમ પડતા, તેમ છતાં મેટરના ગુણદોષ પર તપાસ કરવા આગળ વધી શકે છે, અને શું આવી ન્યાયિક કાર્યવાહી કાર્યવાહીને ક્ષતિગ્રસ્ત બનાવે છે.

૨. આ મુદ્દાની પૃષ્ઠભૂમિ એ છે કે ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૪૮૪ હેઠળ ક્ષિપત્નીત્વનો આક્ષેપ કરતી એક ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેમાં કોર્ટનું ક્ષેત્રાધિકાર અને બીજા લગ્નના પુરાવા બંનેને ગંભીરતાથી પડકારવામાં આવ્યા છે.

૩. ટૂંકમાં જણાવતા, વર્તમાન પડકાર એવા નિર્ણય સામે છે જ્યાં વિદ્વાન કોર્ટ

નોંધે છે કે તે વિવાદના નિકાલ માટે સંબંધિત પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતી નથી, તેમ છતાં તે ગુણદોષના આધારે નિકાલ કરવા આગળ વધે છે. પરિણામે, આવા ચુકાદાની યોગ્યતા પર આ કોર્ટ સમક્ષ પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો છે.

ટૂંકી હકીકતો

જ. વર્તમાન ફરિયાદ સામાવાળા નં. ૧ ની પત્નીના પિતા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેમાં ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ("આઈપીસી") ની કલમ ૪૯૪ અને ૧૧૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ આચર્યાનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો, એટલે કે, દ્વિપત્નીત્વ. અપીલની પેન્ડન્સી દરમિયાન, સામાવાળા નં. ૨, ૪ અને ૯ નું અવસાન થયું હતું, અને તદનુસાર, સદર સામાવાળાના કિસ્સામાં અપીલ અભેટ (abated) થયેલ.

પ. ફરિયાદી, પીડિતાના પિતા તરીકે, ૧૬મી જુલાઈ ૧૯૯૮ ના રોજ વિદ્વાન રજા એડિશનલ સીનિયર સિવિલ જજ અને જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ, પાટણ સમક્ષ ક્રિમિનલ ફરિયાદ દાખલ કરી હતી, જેમાં આક્ષેપ કર્યો હતો કે તેની પુત્રીના લગ્ન સામાવાળા નં. ૧ સાથે ૧૮મી મે ૧૯૮૯ ના રોજ, ગામ માલુંદ, જિલ્લો પાટણ ખાતે, રૂઢિગત રિવાજો અને વિધિઓ અનુસાર થયા હતા. સદર પીડિતા, સામાવાળા નં. ૧ ની પત્ની અને ફરિયાદીની પુત્રી છે. સદર પક્ષકારો,

એટલે કે પીડિતા અને સામાવાળા નં. ૧ ને એક પુત્રી પણ છે, જેનું નામ વિધિ છે, જેનો જન્મ ૨૯મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૧ ના રોજ થયો હતો.

૬. ત્યારબાદ, કોર્ટની મંજૂરી મેળવ્યા પછી, પીડિતાના પિતાએ વિદ્વાન રજા એડિશનલ સીનિયર સિવિલ જજ અને જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ, પાટણની કોર્ટ સમક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરી હતી, જે આરોપી વિરુદ્ધ ઉપરોક્ત ગુનાઓ માટે વોરંટ ટ્રાયલ ક્રિમિનલ ફરિયાદ નં. ૧૮૪૭/૧૯૯૮ તરીકે નોંધાઈ હતી.

૭. રેકૉર્ડ પરના મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાઓની મૂલવણી કર્યા પછી, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે, તેના ૧૯/૧૨/૨૦૦૬ ના ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા, એવું ઠેરવીને કે સદર કોર્ટને વર્તમાન વિવાદના નિકાલ માટે કોઈ ક્ષેત્રાધિકાર નથી, ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૯૪ અને ૧૧૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે આરોપીને ગુણદોષના આધારે નિર્દોષ છોડવા મહેરબાની કરી હતી.

અપીલકર્તાની રજૂઆતો

૮. અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી છે કે પીડિતાને ૨૮મી એપ્રિલ ૧૯૯૬ ના રોજ તેની સગીર પુત્રી વિધિ સાથે તેના સાસરિયાના ઘરેથી હાંકી કાઢવામાં આવી હતી. ફરિયાદીનો કેસ એવો છે કે ત્યારબાદ પીડિતાએ, તેના

બાળક સાથે, માલુંદ ખાતે આવેલા તેના પિયરમાં આશરો લીધો હતો. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે પ્રથમ લગ્ન અસ્તિત્વમાં હોવા છતાં, ૨૬મી જૂન ૧૯૯૮ ના રોજ, સામાવાળા નં. ૧ એ, અન્ય સામાવાળાઓની મદદ અને સહાયથી, આનંદ ખાતે સામાવાળા નં. ૭ સાથે બીજા લગ્ન કર્યા હતા. તેથી, એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે આરોપી-સામાવાળાઓએ ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૯૪ અને ૧૧૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ કર્યા છે.

૯. અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે સામાવાળા નં. ૧ અને સામાવાળા નં. ૭ વચ્ચેના કથિત બીજા લગ્નથી, કોમલ નામની એક પુત્રીનો જન્મ ૧૨મી જુલાઈ ૧૯૯૯ ના રોજ થયો હતો, અને તે અંગેનું જન્મનું પ્રમાણપત્ર આંક ૮૮ પર રેકૉર્ડ પર રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આરોપી વિરુદ્ધ ૨૪મી નવેમ્બર ૨૦૦૫ ના રોજ ચાર્જ ઘડવામાં આવ્યો હતો, અને ત્યારબાદ, ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીના નિવેદનો ૧૪મી જૂન ૨૦૦૬ ના રોજ આંક ૫૬ થી ૬૫ પર નોંધવામાં આવ્યા હતા.

૧૦. અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન વકીલે મુખ્યત્વે દલીલ કરી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે એ કારણોસર ફરિયાદ રદ કરી છે કે કાર્યવાહીના નિકાલ માટે તે પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારનો અભાવ ધરાવતી હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે એકવાર

વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા કે તેઓ ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતા નથી, તો તેમણે આ મેટરમાં આગળ વધવું જોઈતું ન હતું. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે, આવા સંજોગોમાં, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ કાં તો યોગ્ય પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતી કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવા માટે ફરિયાદ પરત કરવી જોઈતી હતી અથવા કાયદા મુજબ તેને નામંજૂર કરવી જોઈતી હતી. જોકે, વર્તમાન કેસમાં, પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારનો અભાવ હોવાનું ઠેરવ્યા છતાં, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓનું મૂલ્યાંકન કરવા આગળ વધ્યા, જે કાયદામાં અસ્વીકાર્ય છે.

૧૧. વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ("કોડ") ના પ્રકરણ XIII માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના અર્થઘટન અને અમલીકરણમાં ગંભીર ભૂલ કરી છે, ખાસ કરીને તેની કલમ ૧૭૭, ૧૭૮, ૧૭૯, ૧૮૨, ૧૮૮, ૨૦૧ અને ૪૬૧. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે આ જોગવાઈઓને તેમની સાચી ભાવના અને દ્રષ્ટિકોણથી વિચારવામાં આવી નથી.

૧૨. તેથી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટનો એ નિષ્કર્ષ કે પાટણ ખાતેની કોર્ટ પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારનો અભાવ ધરાવે છે તે કાયદાની દ્રષ્ટિએ ભૂલભરેલો છે, કારણ કે ક્ષેત્રાધિકાર એ મેટરના મૂળમાં રહેલ છે, અને વિદ્વાન જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ, પાટણ પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારને

સંચાલિત કરતી વૈધાનિક યોજનાને યોગ્ય રીતે સમજવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે. અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ, પાટણ કાયદાની પ્રસ્થાપિત સ્થિતિને સંપૂર્ણપણે ભૂલી ગયા છે કે જે સ્થળે પત્ની આશરો લે છે, પતિ અથવા તેના સંબંધીઓના ગેરકાયદેસર કૃત્યોને કારણે સાસરિયાના ઘરેથી હાંકી કાઢ્યા પછી, તે જગ્યાની કોર્ટ પણ પત્ની વિરુદ્ધ ગુનાઓનો આક્ષેપ કરતી ફરિયાદને મનોરંજન અને તપાસવા માટે ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવે છે અને તેથી, પાટણ ખાતેની વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ હકીકતમાં મેટરના નિકાલ માટે ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતી હતી.

૧૩. અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ, પાટણ એ ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૮૨ (૨) માં વૈધાનિક જોગવાઈને ન ધ્યાનમાં લેવામાં કાયદાની ગંભીર ભૂલ કરી છે, જે જોગવાઈ કરે છે કે "અથવા પ્રથમ લગ્ન દ્વારા પત્નીએ ગુનાના આચર્યા પછી કાયમી રહેઠાણ લીધું છે". એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સદર ખંડ ૧૯૭૮ ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા એ ચોક્કસ હેતુ સાથે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો કે પ્રથમ પત્ની જે સ્થળે રહેઠાણ લીધું હોય ત્યાં કાર્યવાહી શરૂ કરવાની સુવિધા મળે, જ્યારે પતિએ પ્રથમ લગ્ન અસ્તિત્વમાં હોવા છતાં બીજા લગ્ન કર્યા હોય.

૧૪. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ રેકૉર્ડ પરના પુરાવાકીય સામગ્રીને યોગ્ય રીતે સમજવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે, ખાસ કરીને આંક ૮૮, જે પુરાવો આપે છે કે પ્રથમ લગ્ન અસ્તિત્વમાં હોવા છતાં કથિત બીજા લગ્નથી કોમલ નામની એક પુત્રીનો જન્મ થયો હતો. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે સદર દસ્તાવેજ વિવાદમાં ન હતો અને તેથી, તેને યોગ્ય મહત્વ આપવું જોઈતું હતું.

૧૫. અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન વકીલે ધ કોડ ઓફ ફિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૪૬૧ અને ૪૬૨ ની લાગુ પડતી અને અર્થઘટન અંગે કૌશિક ચેટર્જી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, (૨૦૨૦) ૧૦ એસ.સી.સી. ૯૨ માં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે. ઈન્દુ ભાગ્ય નાટેકર વિરુદ્ધ ભાગ્ય પાંડુરંગ નાટેકર (૧૯૯૨) ૧ બોમ્બે સી.આર. ૩૯૦ માં રિપોર્ટ થયેલ ચુકાદા પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, જેમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે માત્ર એટલા માટે કે લગ્ન નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર રજૂ કરવામાં આવ્યું નથી, બીજા લગ્નની હકીકતને નકારી શકાય નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે લગ્ન કરનાર પૂજારીનું નામ જાહેર કરવામાં આવ્યું હોય. તેથી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ રેકૉર્ડ પર મજબૂત સામગ્રી હોવા છતાં બીજા લગ્નની માન્યતા પર શંકા કરીને કાયદાની ભૂલ કરી છે.

સામાવાળાની રજૂઆતો

૧૬. તેની સામે, સામાવાળા નં. ૭, ૮ અને ૧૦ તરફે હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ, શ્રી ભૌમિક ઢોલરિયાએ, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમને ટેકો આપ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ફરિયાદ પીડિતાના પિતા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે અને તેમાં ઉલ્લેખિત સરનામું પણ પિતાનું જ છે. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે, ફરિયાદ દાખલ કરતી વખતે, પીડિતા માલુંદ, જિલ્લો પાટણના પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારમાં રહેતી ન હતી, પરંતુ હકીકતમાં કચ્છ ખાતે કામ કરતી હતી, જે પાસાને ફરિયાદીએ આંક ૩૩ પર તેની મૌખિક જુબાનીમાં યોગ્ય રીતે સ્વીકાર્યું છે.

૧૭. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ એ હકીકતની સ્થિતિને યોગ્ય રીતે સમજી છે કે કથિત ગુનો આનંદ ખાતે થયો હતો અને પીડિતા અને સામાવાળા નં. ૧ છેલ્લે આનંદ ખાતે સાથે રહેતા હતા. તેને ધ્યાનમાં લેતા, એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે પાટણ ખાતેની કોર્ટ ફરિયાદને મનોરંજન, તપાસ અને નિકાલ કરવા માટે પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતી ન હતી, અને ક્ષેત્રાધિકારના મુદ્દા પર વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલ નિષ્કર્ષ કાયદેસર અને યોગ્ય છે.

૧૮. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી છે, ઉપરોક્ત રજૂઆતોને પૂર્વગ્રહ રાખ્યા

વિના, કે ફરિયાદી સામાવાળા નં. ૧ અને સામાવાળા નં. ૭ વચ્ચે લગ્નની હકીકત સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે કાયદેસર બીજા લગ્નને સાબિત કરતા મજબૂત અને વિશ્વસનીય પુરાવાના અભાવમાં, ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૯૪ હેઠળ કોઈ ગુનો બન્યો છે તેમ કહી શકાય નહીં. તેથી, એવી આગ્રહ કરવામાં આવે છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદ યોગ્ય રીતે નામંજૂર કરી છે અને વાદગ્રસ્ત ચુકાદો કોઈ હસ્તક્ષેપની માંગણી કરતો નથી.

૧૯. અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે એકવાર વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ આ નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે તેઓ કેસની નોંધ લેવા માટે સક્ષમ નથી, ત્યારે ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૨૦૧ હેઠળ વિચારણા હેઠળની પ્રક્રિયા અનુસરવી જોઈતી હતી. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે ફરિયાદ લેખિતમાં હોવાથી, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ તે અસરના યોગ્ય સમર્થન સાથે સક્ષમ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવા માટે ફરિયાદીને પરત કરવાની જરૂર હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ ફરિયાદ નામંજૂર કરી શક્યા ન હોત, અને વધુમાં, પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારનો અભાવ હોવાનું ઠેરવ્યા પછી, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ માટે કેસના ગુણદોષમાં પ્રવેશવું અસ્વીકાર્ય હતું.

૨૦. તેની સામે, સામાવાળા નં. ૭, ૮ અને ૧૦ તરફે વિદ્વાન વકીલે એવી દલીલ

કરી છે કે એકવાર વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ ધ કોડ ઓફ કિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૨૦૪ હેઠળ પ્રક્રિયા જારી કરી ચૂક્યા પછી, ક્ષેત્રાધિકારના અભાવને કારણે કલમ ૨૦૧ હેઠળ ફરિયાદ પરત કરવી હવે અસ્વીકાર્ય હતી, આવા અભ્યાસક્રમને સક્ષમ કરતી કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈના અભાવમાં. તેથી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા કોઈ ગેરકાનૂનીતાથી પીડાતી નથી.

૨૧. ઉપરોક્ત રજૂઆતોના સમર્થનમાં, અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન વકીલે દેવેન્દ્ર કિશનલાલ નાગલિયા વિરુદ્ધ દ્વારકેશ ડાયમંડ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ માં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે.

૨૨. સામાવાળા તરફે વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે આંક ૮૮ પર રજૂ કરાયેલ જન્મનું પ્રમાણપત્ર, વધુમાં વધુ, એ સ્થાપિત કરે છે કે સામાવાળા નં. ૧ અને ૭ ને એક બાળકનો જન્મ થયો હતો; જોકે, તેને કાયદાની દ્રષ્ટિએ માન્ય લગ્નના પુરાવા તરીકે ગણી શકાય નહીં. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે માત્ર સહવાસ અથવા બાળકના જન્મનો પુરાવો, પોતે જ, ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૯૪ હેઠળ ગુનો સાબિત કરવા માટે જરૂરી આવશ્યક ઘટકો સ્થાપિત કરશે નહીં. સદર દલીલના સમર્થનમાં, ક્રિષ્નાવેણી વિરુદ્ધ રાજેન્દ્રન અને શ્રીમતી ધારા દેઈ વિરુદ્ધ પ્રકુલા સ્વૈન માં નિર્ણયો પર આધાર રાખવામાં

આવ્યો છે.

૨૩. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ફરિયાદી જરૂરી વિધિઓ અને રિવાજો અનુસાર કથિત બીજા લગ્નના ગંભીર આયોજનને સ્થાપિત કરવા માટે રેકૉર્ડ પર કોઈ મજબૂત પુરાવા મૂકવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે. તેથી, એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે માન્ય લગ્ન બનાવતી આવશ્યક વિધિઓના પુરાવાના અભાવમાં, કથિત ગુનો બન્યો છે તેમ કહી શકાય નહીં, અને ફરિયાદ નામંજૂર કરતી વખતે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ આ પાસાને યોગ્ય રીતે સમજ્યા છે.

૨૪. સામાવાળા નં. ૧, ૩, ૫ અને ૬ તરફે હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભૌમિક ઢોલરિયા દ્વારા રજૂ કરાયેલી રજૂઆતોને અપનાવી છે અને સમર્થન આપ્યું છે. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમ કાયદાની જોગવાઈઓ સાથે સુસંગત છે, કોઈ ગેરકાનૂનીતા અથવા અતાર્કિકતાથી પીડાતો નથી, અને તેથી કોઈ હસ્તક્ષેપની માંગણી કરતું નથી. તદનુસાર, વર્તમાન અપીલ નામંજૂર કરવા માટે અરજ કરવામાં આવે છે.

વિશ્લેષણ અને તારણો

૨૫. તેથી, આ કોર્ટની વિચારણા માટે બે પ્રશ્નો ઉદભવે છે. પ્રથમ, શું પાટણ ખાતેની કોર્ટ પ્રશ્ન હેઠળની ફરિયાદના નિકાલ અને તપાસ માટે જરૂરી ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવે છે. બીજું, ધારતા કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ પાસે આવો ક્ષેત્રાધિકાર ન હતો, તો શું કાર્યવાહી ક્ષતિગ્રસ્ત છે.

ક્ષેત્રાધિકારનો મુદ્દો

૨૬. સંબંધિત પક્ષકારો તરફે વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી અને વર્તમાન કેસની હકીકતોને લાગુ પડતી કાયદાની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી, એવું બહાર આવે છે કે ફરિયાદ પીડિતાના પિતા દ્વારા કોર્ટની મંજૂરી મેળવ્યા પછી, ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૯૮(૧)(સી) ની જોગવાઈઓ અનુસાર દાખલ કરવામાં આવી છે.

૨૭. ફરિયાદીની આંક ૩૩ પર તપાસ કરવામાં આવી હતી, જ્યારે ફરિયાદીના એક મિત્રની આંક ૫૦ પર તપાસ કરવામાં આવી હતી.

૨૮. તપાસ કરાયેલા સામાવાળાઓ નીચે મુજબ છે;

ક્રમ	સામાવાળાનું નામ	આંક	સંબંધ
૧.	પટેલ દશરથભાઈ મફતલાલ	૫૬	ઉર્વશીનો પતિ
૨.	પટેલ મફતલાલ રેવાભાઈ (અવસાન પામેલ, અપીલ અભેટ થયેલ)	૫૭	ઉર્વશીના સસરા
૩.	પટેલ નર્મદાબેન મફતલાલ	૫૮	ઉર્વશીના સાસુ
૪.	પટેલ ભરતકુમાર મફતલાલ (અવસાન પામેલ, અપીલ અભેટ થયેલ)	૫૯	સામાવાળા નં. ૧ નો ભાઈ
૫.	પટેલ યોગિતાબેન ભરતકુમાર	૬૦	સામાવાળા નં. ૪ ની પત્ની
૬.	પટેલ બકુલાબેન બિપીનકુમાર, દીકરી મફતલાલ રેવાભાઈ	૬૧	સામાવાળા નં. ૧ ની બહેન
૭.	કૈલાશબેન પટેલ દશરથભાઈ	૬૨	સામાવાળા નં. ૧ ની કથિત બીજી પત્ની
૮.	પટેલ ઈશ્વરભાઈ હરજીભાઈ	૬૩	સામાવાળા નં. ૭ ના પિતા
૯.	રાઈબેન ઈશ્વરભાઈ પટેલ (અવસાન પામેલ, અપીલ અભેટ થયેલ)	૬૪	સામાવાળા નં. ૭ ની માતા
૧૦ .	પટેલ જગદીશભાઈ ઈશ્વરભાઈ	૬૫	સામાવાળા નં. ૭ નો ભાઈ

૨૯. ફરિયાદીનો કેસ છે કે પીડિતા અને સામાવાળા નં. ૧ વચ્ચે પ્રથમ લગ્ન જે ૧૮મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૮૯ ના રોજ થયા હતા, તે અસ્તિત્વમાં હોવા છતાં, સામાવાળા નં. ૧ એ, અન્ય સામાવાળાઓની મદદ અને સહાયથી, ૨૬મી જૂન ૧૯૯૮ ના રોજ સામાવાળા નં. ૭ સાથે બીજા લગ્ન કર્યા હતા.

૩૦. જોકે, રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીની મૂલવણી કરતા, પ્રથમ દ્રષ્ટિએ એવું જણાય છે કે કથિત બીજા લગ્નની હકીકત ફરિયાદી દ્વારા સખત રીતે સાબિત થયેલ નથી. ફરિયાદીએ મુખ્યત્વે આંક ૮૮ પર આધાર રાખ્યો છે, એટલે કે, કોમલ નામની એક પુત્રીનું જન્મનું પ્રમાણપત્ર, જેનો જન્મ સામાવાળા નં. ૧ અને સામાવાળા નં. ૭ વચ્ચેના કથિત લગ્નથી થયો હોવાનું જણાવેલ છે.

શું પાટણ કોર્ટને પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકાર હતો

૩૧. માલુંદ, જિલ્લો પાટણ ખાતેની કોર્ટ વર્તમાન ફરિયાદને મનોરંજન કરવા અને નિકાલ કરવા માટે પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતી હતી કે કેમ તે પ્રશ્ન પર આગળ વધતા પહેલા, ક્ષેત્રાધિકારને સંચાલિત કરતી કાયદાની સંબંધિત જોગવાઈઓ, એટલે કે ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૭૭, ૧૭૮ અને ૧૮૨(૨) ને ધ્યાનમાં લેવી યોગ્ય રહેશે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"કલમ ૧૭૭ – તપાસ અને ટ્રાયલ માટેનું સામાન્ય સ્થળ – દરેક ગુનાની સામાન્ય રીતે તપાસ અને ટ્રાયલ એવી કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવશે જેની સ્થાનિક ક્ષેત્રાધિકારમાં તે આચરવામાં આવ્યો હતો.

કલમ ૧૭૮ – તપાસ કે ટ્રાયલનું સ્થળ –

- (એ) જ્યારે તે અનિશ્ચિત હોય કે ઘણા સ્થાનિક વિસ્તારોમાંથી કયા વિસ્તારમાં ગુનો આચરવામાં આવ્યો હતો, અથવા
- (બી) જ્યાં ગુનો આંશિક રીતે એક સ્થાનિક વિસ્તારમાં અને આંશિક રીતે બીજા વિસ્તારમાં આચરવામાં આવ્યો હોય, અથવા
- (સી) જ્યાં ગુનો સતત ચાલતો હોય, અને એક કરતા વધુ સ્થાનિક વિસ્તારોમાં આચરવામાં આવવાનું ચાલુ હોય, અથવા
- (ડી) જ્યાં તે વિવિધ સ્થાનિક વિસ્તારોમાં કરવામાં આવેલા ઘણા કૃત્યોનો બનેલો હોય, ત્યારે તેની તપાસ અથવા ટ્રાયલ આવા કોઈપણ સ્થાનિક વિસ્તારો પર ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતી કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવી શકે છે.

કલમ ૧૮૨(૨) – પત્રો, વગેરે દ્વારા આચરવામાં આવેલા ગુનાઓ.

(૨) – ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ (૧૮૬૦ ના ૪૫) ની કલમ ૪૯૪ અથવા કલમ ૪૯૫ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈ પણ ગુનાની તપાસ અથવા ટ્રાયલ એવી કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવી શકે છે જેની સ્થાનિક ક્ષેત્રાધિકારમાં ગુનો આચરવામાં આવ્યો હતો અથવા ગુનેગાર છેલ્લે તેના પ્રથમ લગ્ન દ્વારા પતિ કે પત્ની સાથે રહ્યો હતો, [અથવા પ્રથમ લગ્ન દ્વારા પત્નીએ ગુનાના આચર્યા પછી કાયમી રહેઠાણ લીધું છે]."

૩૨. વર્તમાન કેસમાં ઉપરોક્ત જોગવાઈ મહત્વ ધારણ કરે છે, કારણ કે ફરિયાદ

ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૯૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના સાથે સંબંધિત છે. ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૮૨(૨) ની શરતોમાં, આવા ગુનાની તપાસ અને ટ્રાયલ એવી કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવી શકે છે જેની સ્થાનિક ક્ષેત્રાધિકારમાં ગુનો આચરવામાં આવ્યો હતો, અથવા જ્યાં ગુનેગાર છેલ્લે તેના પ્રથમ લગ્ન દ્વારા પતિ કે પત્ની સાથે રહ્યો હતો, અથવા જ્યાં પ્રથમ લગ્ન દ્વારા પત્નીએ ગુનાના આચર્યા પછી કાયમી રહેઠાણ લીધું છે.

૩૩. આમ, કલમ ૧૮૨(૨) ના સામાન્ય વાંચનથી તે સ્પષ્ટ થાય છે કે ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૯૪ હેઠળ ગુનાની તપાસ અને ટ્રાયલ કરવા માટેનું સ્થાનિક ક્ષેત્રાધિકાર એક જ સ્થળ સુધી મર્યાદિત નથી, પરંતુ ત્રણ વૈકલ્પિક ક્ષેત્રાધિકારોમાં ફેલાયેલું છે, એટલે કે: (૧) જે સ્થળે ગુનો આચરવામાં આવ્યો હતો; (૨) જે સ્થળે પતિ છેલ્લે પ્રથમ પત્ની સાથે રહ્યો હતો; અને (૩) જે સ્થળે પ્રથમ પત્નીએ કથિત ગુનાના આચર્યા પછી કાયમી રહેઠાણ લીધું છે.

૩૪. ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં, જો ક્ષેત્રાધિકારનો પ્રથમ અંશ ધ્યાનમાં લેવામાં આવે, એટલે કે જે સ્થળે ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનો આક્ષેપ છે, તો ફરિયાદીનો ચોક્કસ કેસ છે કે કથિત બીજા લગ્ન જિલ્લો આનંદ ખાતે થયા હતા. ફરિયાદ પોતે નોંધે છે કે સદર બીજા લગ્ન આનંદ ખાતે થયા હતા, અને તેથી, ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૮૨(૨) ની શરતોમાં, આ

અંશ હેઠળ આનંદ ખાતેની કોર્ટો ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતી હશે.

૩૫. જ્યાં સુધી ક્ષેત્રાધિકારના બીજા અંશની વાત છે, એટલે કે જે સ્થળે ગુનેગાર છેલ્લે પ્રથમ લગ્ન દ્વારા પતિ કે પત્ની સાથે રહ્યો હતો, રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી સૂચવે છે કે પીડિતા અને સામાવાળા નં. ૧ છેલ્લે જિલ્લો આનંદ ખાતે સાથે રહ્યા હતા. આમ, આ અંશ હેઠળ પણ, આનંદ ખાતેની કોર્ટો ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતી હશે.

૩૬. ત્રીજા અંશ માટે, એટલે કે જે સ્થળે પ્રથમ લગ્ન દ્વારા પત્નીએ ગુનાના આચર્યા પછી કાયમી રહેઠાણ લીધું છે, આંક ૩૩ પર ફરિયાદીની જુબાની મહત્વ ધારણ કરે છે. ફરિયાદીએ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે કથિત ઘટના પહેલાં પણ, પીડિતા જિલ્લો કર્ણ, તાલુકા અંજાર ખાતે શિક્ષક તરીકે કામ કરતી હતી, અને ફરિયાદ દાખલ કરતી વખતે પણ તે ત્યાં જ કામ કરતી હતી. વધુમાં એવી કબૂલાત કરવામાં આવી છે કે પીડિતા પાટણ ખાતે રહેતી ન હતી, અને તે કર્ણથી મુસાફરી કરવા માટે અસમર્થ હોવાથી, ફરિયાદ તેના વતી તેના પિતા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૩૭. ફરિયાદના વધુ વાંચનથી પણ કોઈ એવી સ્પષ્ટતા બહાર આવતી નથી કે પીડિતાએ કથિત ગુનાના આચર્યા પછી માલુંદ, જિલ્લો પાટણના પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારમાં કાયમી રહેઠાણ લીધું હતું.

૩૮. તેનાથી વિપરીત, ફરિયાદ એ આક્ષેપ પર આધારિત છે કે સામાવાળા નં. ૧ એ પ્રથમ લગ્ન અસ્તિત્વમાં હોવા છતાં ૨૬મી જૂન ૧૯૯૮ ના રોજ સામાવાળા નં. ૭ સાથે બીજા લગ્ન કર્યા હતા. પાટણ ખાતેની કોર્ટના ક્ષેત્રાધિકારને આમંત્રિત કરવા માટેનું કારણ એ જણાવવામાં આવ્યું છે કે ફરિયાદી સદર ક્ષેત્રાધિકારમાં રહે છે અને પીડિતા તથા સામાવાળા નં. ૧ વચ્ચેના લગ્ન અગાઉ માલુંદ ખાતે થયા હતા.

૩૯. જોકે, ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૮૨(૨) એ કોર્ટને ક્ષેત્રાધિકાર આપતી નથી જ્યાં પ્રથમ લગ્ન થયા હતા, અને તે ફરિયાદી (પિતા) ના રહેઠાણને ક્ષેત્રાધિકાર માટે નિર્ણાયક પરિબળ તરીકે પણ માનતી નથી.

સીઆરપીસી ની કલમ ૧૯૮(સી) હેઠળ મંજૂરી

૪૦. ફરિયાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી મંજૂરી ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૯૮(૧)(સી) હેઠળ છે, જે ફરિયાદ દાખલ કરવાના અધિકાર (locus) સાથે સંબંધિત છે, અને તેને પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારના મુદ્દા સાથે જોડી શકાય નહીં. ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર ની કલમ ૧૯૮. ખાસ કરીને

૧૯૮(સી) જે નીચે મુજબ વંચાય છે;

સી. "જ્યાં ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ (૧૮૬૦ ના ૪૫) ની કલમ ૪૯૪ અથવા કલમ ૪૯૫ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાથી પીડિત વ્યક્તિ પત્ની હોય, ત્યારે ફરિયાદ તેના વતી તેના પિતા, માતા, ભાઈ, બહેન, પુત્ર કે પુત્રી દ્વારા અથવા તેના પિતાના કે માતાના, ભાઈ કે બહેન દ્વારા, [અથવા કોર્ટની મંજૂરી સાથે, તેના લોહીના, લગ્નના કે દત્તક લીધેલા કોઈ અન્ય સંબંધી દ્વારા] કરવામાં આવી શકે છે."

૪૧. તેથી, ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૯૮(૧)(સી) હેઠળ મંજૂરી આપતી વખતે, કોર્ટે માત્ર એ વિચારણા કરવાની જરૂર હતી કે ફરિયાદ પત્ની વતી તેના પિતા દ્વારા યોગ્ય રીતે દાખલ કરવામાં આવી છે કે નહીં. સદર જોગવાઈ ફરિયાદીના અધિકાર (locus) સાથે સંબંધિત છે અને તે, કોઈપણ રીતે, કોર્ટને પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકાર આપતી કે વધારતી નથી. માત્ર એટલા માટે કે પીડિતાના પિતા માલુંદ, જિલ્લો પાટણ ખાતેની કોર્ટના ક્ષેત્રાધિકારમાં રહે છે, તે જમીન આવા કોર્ટમાં ક્ષેત્રાધિકાર આપવા માટેનું કારણ બની શકે નહીં, જ્યારે પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારને સંચાલિત કરતી વૈધાનિક જરૂરિયાતો અન્યથા સંતોષાતી નથી.

સીઆરપીસી ની કલમ ૨૦૧ અને ૪૬૧

૪૨. ફરિયાદી તરફે વિદ્વાન વકીલે વધુમાં દલીલ કરી છે કે ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૨૦૧ ના સંદર્ભમાં, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ ફરિયાદની સુનાવણી કરવાને બદલે, તેને સક્ષમ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવા માટે પરત કરવી જોઈતી હતી.

૪૩. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે કોડની કલમ ૪૬૧ ના પ્રકાશમાં, ખાસ કરીને ખંડ () અને (એમ), તે સંદર્ભમાં સત્તાધિકાર ન ધરાવતા મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા કરવામાં આવેલી કોઈપણ કાર્યવાહી ક્ષતિગ્રસ્ત ગણાશે, કારણ કે જો કોઈ મેજિસ્ટ્રેટ આ રીતે સત્તાધિકાર ન ધરાવતા હોવા છતાં ગુનેગારની ટ્રાયલ કરે અથવા ટૂંકમાં ટ્રાયલ કરે, તો આવી કાર્યવાહી રદબાતલ ઠરશે.

૪૪. ઉપરોક્ત દલીલના સમર્થનમાં, કૌશિક ચેટર્જી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા માં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે.

૪૫. ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૨૦૧ ના સંદર્ભમાં ફરિયાદને સક્ષમ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવા માટે પરત કરવી જોઈતી હતી, તે દલીલના સંદર્ભમાં, સામાવાળા નં. ૭, ૮ અને ૧૦ તરફે વિદ્વાન વકીલે દેવેન્દ્ર કિશનલાલ નાગલિયા વિરુદ્ધ દ્વારકેશ ડાયમંડ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, (૨૦૧૪) ૨

એસ.સી.સી. ૨૪૬ માં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે. સમાન મુદ્દા પર વિચારણા કરતી વખતે, માનનીય કોર્ટે, સદર ચુકાદાના પેરા ૧૨ માં, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

"સીઆરપીસી ની કલમ ૨૦૧, જે અગાઉ નોંધવામાં આવ્યું છે, તે ફરિયાદ મળતાની સાથે જ લાગુ કરી શકાય છે, જો મેજિસ્ટ્રેટ ગુનાની નોંધ લેવા માટે સક્ષમ ન હોય. એકવાર ગુનાની નોંધ લેનાર મેજિસ્ટ્રેટ એવો અભિપ્રાય બનાવે કે કાર્યવાહી માટે પૂરતા કારણો છે અને સીઆરપીસી ની કલમ ૨૦૪ હેઠળ સમન્સ જારી કરે, ત્યારે સીઆરપીસી ની કલમ ૨૦૧ હેઠળની પ્રક્રિયાને અનુસરીને પાછા જવાનો કોઈ પ્રશ્ન રહેતો નથી. સમન્સ જારી કરવાના હુકમની સમીક્ષા કરવાની અથવા પાછા ખેંચવાની કોઈ સત્તાના અભાવમાં, મેજિસ્ટ્રેટ સીઆરપીસી ની કલમ ૨૦૧ હેઠળ સત્તાના પ્રયોગમાં સમન્સ પાછા ખેંચી શકતા નથી. તેથી પ્રથમ પ્રશ્નનો જવાબ નકારાત્મક અને અપીલકર્તાની તરફેણમાં આપવામાં આવ્યો છે."

૪૬. તેથી, માલુંદ ખાતેની વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ કોર્ટે ગુનાની નોંધ લીધી હોવાથી કે કાર્યવાહી માટે પૂરતા કારણો છે, અને કલમ ૨૦૪ હેઠળ સમન્સ જારી કર્યા હોવાથી, ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ ની કલમ ૨૦૧ હેઠળની પ્રક્રિયાને અનુસરીને પાછા જવાનો કોઈ પ્રશ્ન રહેતો નથી. કૌશિક ચેટર્જી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા

એન્ડ ઓર્સ, (૨૦૨૦) માં રિપોર્ટ થયેલ ચુકાદા મુજબ, જેના પર અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, તેમાં પણ સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠેરવ્યું છે કે હાથ પરની પરિસ્થિતિમાં કોર્ટ પુરાવા રજૂ થાય તે પહેલા જ પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારના અભાવે ટ્રાન્સફરનો હુકમ કરી શકે નહીં, અને તેથી અપીલકર્તાની દલીલ કે જો ટ્રાયલ કોર્ટ એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચે કે મેજિસ્ટ્રેટ પાસે ક્ષેત્રાધિકાર નથી, તો મેજિસ્ટ્રેટ ગુણદોષના આધારે કેસનો નિકાલ કરી શક્યા ન હોત, તે કોઈ પાયા વગરની છે.

૪૭. વધુમાં, સામાવાળા નં. ૭ એ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ પહેલેથી જ દલીલ કરી હતી કે સદર કોર્ટ વિવાદનો નિકાલ કરવા માટે પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતી ન હતી, અને જો કોઈ ખોટી જગ્યાએ ટ્રાયલ થઈ હોય જ્યાં કોર્ટને કેસ ટ્રાયલ કરવા માટે પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકાર ન હોય, તો પણ જ્યાં સુધી ન્યાયની નિષ્ફળતાની દલીલ અને સાબિતી ન હોય, ત્યાં સુધી ટ્રાયલ રદ કરી શકાય નહીં.

સીઆરપીસી ની કલમ ૪૬૨: ખોટી જગ્યાએ કાર્યવાહી

૪૮. જોકે, સદર ચુકાદા પર વિચારણા કરતા, ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૪૬૨ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેવી પણ જરૂરી રહેશે, જે

જોગવાઈ કરે છે:

"ખોટી જગ્યાએ કાર્યવાહી. કોઈપણ ક્રિમિનલ કોર્ટનો કોઈ પણ નિષ્કર્ષ, સજા કે હુકમ માત્ર એ કારણોસર રદ કરવામાં આવશે નહીં કે તપાસ, ટ્રાયલ અથવા અન્ય કાર્યવાહી જે દરમિયાન તે લેવામાં આવ્યો કે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, તે ખોટા સેશન્સ ડિવિઝન, જિલ્લા, સબ-ડિવિઝન અથવા અન્ય સ્થાનિક વિસ્તારમાં થઈ હતી, સિવાય કે એવું જણાય કે આવી ભૂલ વાસ્તવમાં ન્યાયની નિષ્ફળતાનું કારણ બની છે."

૪૯. આમ, ઉપરોક્ત જોગવાઈઓના સંયુક્ત વાંચનથી સંકેત મળે છે કે જ્યારે પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારનો અભાવ એ એક સંબંધિત વિચારણા છે, તેમ છતાં તે આપમેળે કાર્યવાહીને રદબાતલ ઠેરવશે નહીં, સિવાય કે તે દર્શાવવામાં આવે કે આવી ખામી ન્યાયની નિષ્ફળતામાં પરિણમી છે.

૫૦. માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ **સ્ટેટ ઓફ કલોર્નિક વિરુદ્ધ કુપ્પુસ્વામી ગૌન્ડર, (૧૯૮૭) ૨ એસ.સી.સી. ૭૪** માં નીચે મુજબ ઠેરવ્યું હતું:

"૧૫. તેથી તે સ્પષ્ટ છે કે જો III એડિશનલ સિટી સિવિલ અને સેશન્સ જજ સમક્ષ ટ્રાયલ બેંગલુરુ મેટ્રોપોલિટન એરિયા સિવાયના અન્ય ડિવિઝનમાં હોત,

જેના માટે III એડિશનલ સિટી સિવિલ અને સેશન્સ જજને પણ સેશન્સ જજ તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યા છે, તો પણ કલમ ૪૬૨ ને જોતા ટ્રાયલ રદ કરી શકાય ન હોત. આ તે દર્શાવવા માટે ઘણું આગળ વધે છે કે જો ટ્રાયલ ખોટી જગ્યાએ થાય જ્યાં કોર્ટને કેસ ટ્રાયલ કરવા માટે પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકાર ન હોય, તો પણ જ્યાં સુધી ન્યાયની નિષ્ફળતાની દલીલ અને સાબિતી ન હોય, ત્યાં સુધી ટ્રાયલ રદ કરી શકાય નહીં. મેટરના આ ઢ્રષ્ટિકોણને કારણે, કલમ ૪૬૨ ને કલમ ૪૬૫ સાથે વાંચતા સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ ની યોજના એ છે કે જ્યાં ક્ષેત્રાધિકારનો કોઈ આંતરિક અભાવ ન હોય, માત્ર પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારના અભાવના કારણોસર અથવા પ્રક્રિયાની કોઈપણ અનિયમિતતાના કારણોસર સક્ષમ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલ હુકમ કે સજા રદ કરી શકાય નહીં, સિવાય કે પૂર્વગ્રહની દલીલ અને સાબિતી હોય જેનો અર્થ ન્યાયની નિષ્ફળતા થશે. પરંતુ આવી દલીલના અભાવે માત્ર આવા તકનીકી કારણોસર સક્ષમ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ હુકમ કે સજા રદ કરી શકાય નહીં."

૫૧. બોમ્બે હાઈકોર્ટે પણ રફીઉદ્દીન વિરુદ્ધ સલેહા ખાતુન, ૨૦૦૭ એસ.સી.સી. ઓનલાઈન બોમ ૮૫૦ માં નીચે મુજબ ઠેરવ્યું હતું:

"૧૧. ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ ની કલમ ૪૬૨ ના શબ્દો ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે કે ટ્રાયલ, તપાસ કે કાર્યવાહી ખોટા જિલ્લા કે સ્થળે થઈ હોવાના કારણોસર હુકમ રદ

કરવામાં આવશે નહીં. તેથી, શ્રી વ્યાવહારેની દલીલને માન્ય રાખવી પડશે. આ કોર્ટ, તેથી, રિવિઝનમાં પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારના અભાવના કારણોસર ફેમિલી કોર્ટના હુકમને રદ કરી શકે નહીં. પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારનો અભાવ વધુમાં વધુ અનિયમિતતા હોઈ શકે છે અને ગેરકાનૂનીતા નહીં. તેથી, તે કારણોસર હુકમ રદ કરી શકાય નહીં."

પર. આ સિદ્ધાંત પુરાવાના તબક્કા પૂરા થયા પછી પણ દેશની ઘણી કોર્ટો દ્વારા મોટાભાગે અનુસરવામાં આવ્યો છે.

પ૩. તેથી, કલમ ૪૬૧ પર રાખવામાં આવેલ આધાર, વૈધાનિક યોજનાના સંદર્ભમાં, ખાસ કરીને કલમ ૪૬૨ ના પ્રકાશમાં સમજવો પડશે, જે પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારના માત્ર તકનીકી કારણોસર હસ્તક્ષેપને મર્યાદિત કરે છે.

પ૪. તેથી, વર્તમાન કેસની હકીકતોમાં, તે સ્પષ્ટ છે કે જ્યારે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ આક્ષેપિત પ્રકૃતિના ગુનાની ટ્રાયલ કરવા માટે અન્યથા સક્ષમ હતા, ત્યારે ઉદભવતો મુદ્દો પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારના પાસા સુધી મર્યાદિત છે. રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી સૂચવે છે કે (૧) કથિત ગુનો જિલ્લો આનંદ ખાતે થયો હતો, (૨) પીડિતા અને સામાવાળા નં. ૧ છેલ્લે જિલ્લો આનંદ ખાતે સાથે રહ્યા હતા, અને (૩) વધુમાં કે સંબંધિત સમયે પીડિતાએ જિલ્લો કચ્છ ખાતે રહેઠાણ લીધું હતું.

આવા સંજોગોમાં, ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૮૨(૨) હેઠળ વિચારવામાં આવેલા ઘટકોમાંથી કોઈ પણ ઘટક સંતોષાતા નથી જેથી માલુંદ, જિલ્લો પાટણ ખાતેની કોર્ટને ક્ષેત્રાધિકાર આપી શકાય.

પપ. ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં લેતા, જોકે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ પ્રશ્ન હેઠળના ગુનાના વર્ગની ટ્રાયલ કરવા માટે ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતા હતા, તેમ છતાં તે કહી શકાય નહીં કે માલુંદ, જિલ્લો પાટણ ખાતેની કોર્ટ વર્તમાન ફરિયાદને મનોરંજન કરવા માટે પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતી હતી.

પડ. જોકે, ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૪૬૨ માં સમાવિષ્ટ બચાવ જોગવાઈને ધ્યાનમાં લેતા, આવી ખામીના માત્ર કારણોસર કાર્યવાહી રદ કરી શકાય નહીં, સિવાય કે તે દર્શાવવામાં આવે કે તે ન્યાયની નિષ્ફળતાનું કારણ બની છે. વર્તમાન કેસમાં, ન્યાયની આવી કોઈ નિષ્ફળતાની ન તો દલીલ કરવામાં આવી છે અને ન તો સાબિત કરવામાં આવી છે, અને તેથી, આ કારણોસર કોઈ હસ્તક્ષેપની માંગણી કરવામાં આવતી નથી.

પ૭. તેથી, કલમ ૪૬૨ ના સામાન્ય વાંચન પરથી, જે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ ની યોજના દર્શાવે છે, કે જ્યાં ક્ષેત્રાધિકારનો કોઈ આંતરિક અભાવ ન હોય, અને માત્ર પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારના અભાવના કારણોસર, સક્ષમ કોર્ટના હુકમને રદ કરી

શકાય નહીં, સિવાય કે પૂર્વગ્રહની દલીલ અને સાબિતી હોય જેનો અર્થ ન્યાયની નિષ્ફળતા થશે, અને આવી દલીલના અભાવે માત્ર આવા તકનીકી કારણોસર કોર્ટનો હુકમ રદ કરી શકાય નહીં.

અપીલના ગુણદોષ

૫૮. સામાવાળા નં. ૧ અને ૭ વચ્ચે કથિત બીજા લગ્નના પુરાવા અંગેના મુદ્દાના સંદર્ભમાં, એ નોંધવું જરૂરી છે કે પીડિતાએ પોતે આ પાસા પર જુબાની આપવા માટે સાક્ષી બોક્સમાં પ્રવેશ કર્યો નથી.

૫૯. ફરિયાદી (પિતા) એ આંક ૩૩ પર પોતાની તપાસ કરાવી છે; જોકે, તેમની મૌખિક જુબાનીમાંથી પણ બીજા લગ્નની હકીકત સ્થાપિત થતી નથી. તેમની જુબાનીમાં, તેમણે જણાવ્યું છે કે કથિત બીજા લગ્ન આનંદ ખાતે થયા હતા અને અમુક વ્યક્તિઓ, એટલે કે વિનોદભાઈ કેશભાઈ અને પ્રવીણ મોહન, તેમાં હાજર રહ્યા હતા. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું છે કે લગ્ન એક રૂમની અંદર થયા હતા. જોકે, તેમણે સ્પષ્ટપણે કબૂલ્યું છે કે કથિત વિધિ સમયે તેઓ હાજર ન હતા, કે તેઓ તે જગ્યાથી વાકેફ નથી જ્યાં આવી વિધિ કરવામાં આવી હતી, અને પીડિતા પોતે પણ કથિત બીજા લગ્નથી વાકેફ ન હતી અને ફરિયાદ દાખલ થયા પછી જ તેને તેના વિશે જાણ થઈ હતી.

૬૦. ફરિયાદીએ ત્યારબાદ આંક ૫૦ પર વિનોદભાઈ કેશાભાઈની તપાસ કરી છે, જે કથિત લગ્નના આંખે જોનાર સાક્ષી હોવાનું જણાવેલ છે. સદર સાક્ષીએ જુબાની આપી છે કે લગ્ન ડી.એમ. સ્કૂલ ખાતેના તેમના ક્વાર્ટર્સમાં થયા હતા. જોકે, તેમના પુરાવાઓની મૂલવણી કરતા, એવું બહાર આવે છે કે તે અસ્પષ્ટ છે અને કાયદામાં માન્ય લગ્ન માટે જરૂરી આવશ્યક વિધિઓનું પ્રદર્શન દર્શાવતું નથી.

૬૧. ત્યાં કોઈ સ્પષ્ટ કે મજબૂત પુરાવા નથી જે સૂચવે કે માન્ય હિન્દુ લગ્ન બનાવતી ફરજિયાત વિધિઓ કરવામાં આવી હતી. ફરિયાદીએ આંક ૮૮ પર પણ આધાર રાખ્યો છે, જે કોમલ બાળકીનું જન્મનું પ્રમાણપત્ર છે, જે સામાવાળા નં. ૧ અને ૭ વચ્ચેના સંબંધથી જન્મી હોવાનું કથિત છે.

૬૨. આ તબક્કે, એ નોંધવું યોગ્ય રહેશે કે ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૯૪ હેઠળ ગુનો સ્થાપિત કરવા માટે, ફરિયાદી માટે એ સાબિત કરવું ફરજિયાત છે કે પ્રથમ લગ્ન અસ્તિત્વમાં હોવા છતાં માન્ય બીજા લગ્ન કરવામાં આવ્યા હતા.

૬૩. ફરિયાદીનો સમગ્ર કેસ પીડબલ્યુ-૨ (વિનોદભાઈ) ની આંક ૫૦ પરની જુબાની અને આંક ૮૮ પરના દસ્તાવેજી પુરાવા પર આધારિત છે. જોકે, વિદ્વાન

ટ્રાયલ કોર્ટે, પુરાવાઓની મૂલવણી કરતા, પીડબલ્યુ-૨ ની જુબાની પર આધાર રાખવાનો ઇનકાર કર્યો છે કે તે લગ્નની આવશ્યક વિધિઓ સ્થાપિત કરતી નથી. સદર નિષ્કર્ષને અતાર્કિક અથવા રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓની વિરુદ્ધ કહી શકાય નહીં જેથી નિર્દોષતા સામેની અપીલમાં હસ્તક્ષેપની જરૂર પડે.

૬૪. આંક ૮૮ પર જન્મના પ્રમાણપત્રના સંદર્ભમાં, તે સૂચવે છે કે સામાવાળા નં. ૧ અને ૭ ને એક બાળકનો જન્મ થયો હતો; જોકે, તેને પોતે, માન્ય લગ્નના પુરાવા તરીકે ગણી શકાય નહીં. કાયદો સારી રીતે પ્રસ્થાપિત છે કે માત્ર સહવાસ અથવા બાળકના જન્મથી લગ્નની ધારણા કરી શકાય નહીં, ખાસ કરીને ફોજદારી કાર્યવાહીમાં જ્યાં વાજબી શંકાથી પરે સખત પુરાવાની જરૂર હોય છે. કિષ્નાવેણી વિરુદ્ધ રાજેન્દ્રન માં નિર્ણય પર રાખવામાં આવેલ આધાર પણ એ દરખાસ્તને સમર્થન આપે છે કે જન્મનું પ્રમાણપત્ર, આવશ્યક વિધિઓના પુરાવાના અભાવમાં, માન્ય લગ્ન સ્થાપિત કરવા માટે અપૂરતું છે.

૬૫. આમ, ફરિયાદી એ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે, મજબૂત અને વિશ્વસનીય પુરાવા દ્વારા, કે સામાવાળા નં. ૧ અને ૭ વચ્ચે કથિત બીજા લગ્ન કાયદા અનુસાર થયા હતા. ફોજદારી કાર્યવાહીમાં જરૂરી પુરાવાનું ધોરણ વાજબી શંકાથી પરે સાબિત કરવાનું છે, માત્ર સંભાવનાઓની શ્રેષ્ઠતા નહીં. માન્ય લગ્ન બનાવતી આવશ્યક ઘટકોના પુરાવાના અભાવમાં, ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ,

૧૮૬૦ ની કલમ ૪૯૪ હેઠળ કોઈ ગુનો બન્યો છે તેમ કહી શકાય નહીં.

નિષ્કર્ષ

૬૬. પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકારના મુદ્દાના સંદર્ભમાં, આ કોર્ટનો સુવિચારિત અભિપ્રાય છે કે માલુંદ, જિલ્લો પાટણ ખાતેની કોર્ટ વર્તમાન ફરિયાદને મનોરંજન કરવા અને નિકાલ કરવા માટે પ્રાદેશિક ક્ષેત્રાધિકાર ધરાવતી ન હતી, કારણ કે ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૮૨(૨) હેઠળ વિચારવામાં આવેલી કોઈ પણ ઘટના સંતોષાતી નથી.

૬૭. જોકે, કોડની કલમ ૪૬૨ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતા, અને ન્યાયની કોઈ નિષ્ફળતા સાબિત ન થઈ હોવાથી, કાર્યવાહી માત્ર આ કારણોસર ક્ષતિગ્રસ્ત થઈ શકે નહીં અને તેથી, આ કારણોસર તેને રદ કરવામાં આવતી નથી.

૬૮. કેસના ગુણદોષના સંદર્ભમાં, આ કોર્ટને જણાય છે કે ફરિયાદી સામાવાળા નં. ૧ અને ૭ વચ્ચે માન્ય બીજા લગ્નની હકીકત સ્થાપિત કરવામાં, મજબૂત અને વિશ્વસનીય પુરાવા દ્વારા, નિષ્ફળ રહ્યા છે જેથી ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૯૪ હેઠળ ગુનો બને.

૬૯. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલ નિષ્કર્ષ, તેથી, કોઈ કાયદાકીય ક્ષતિથી પીડાતા નથી જે હસ્તક્ષેપની માંગણી કરે.

૭૦. ઉપરોક્ત ચર્ચાઓ અને રેકૉર્ડ પરના સંપૂર્ણ પુરાવાઓના પુનઃમૂલ્યાંકન પછી, આ કોર્ટને વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમમાં કોઈ ગેરકાનૂનીતા, અતાર્કિકતા કે ક્ષતિ જણાતી નથી. નોંધાયેલ નિષ્કર્ષ રેકૉર્ડ પરના પુરાવા તેમજ કાયદાના પ્રસ્થાપિત સિદ્ધાંતો સાથે સુસંગત છે, અને નિર્દોષતા સામેની અપીલમાં હસ્તક્ષેપ માટે કોઈ કેસ બનતો નથી.

૭૧. વર્તમાન અપીલ, ગુણદોષના અભાવે, આથી નામંજૂર કરવામાં આવે છે. વિદ્વાન જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ, પાટણ દ્વારા ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૮૪૭/૧૯૯૮ માં પસાર કરાયેલ વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમ આથી પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે.

(સંજીવ જે. ઠાકર, ન્યાયમૂર્તિ)

આદિત્ય સિંહ

આ હુકમની અસલ પર માનનીય ન્યાયમૂર્તિની સહી થયેલ છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.